

POSTMODERNISM
INOM
TVÅ KONSTARTER
ELLER
POPULÄRKULTUROMRÅDEN

FÖRFATTARE
BAHMAN CHEHEL AMIRANI

INSTITUTIONEN FÖR
ABM, ESTETIK OCH KULTURSTUDIER
UPPSALA UNIVERSITET
VÅRTERMINEN 2004

ANSVARIG
CLAES ENTZENBERG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	2
POSTMODERNISM INOM TVÅ OLIKA KULTUROMRÅDEN	2
POSTMODERNISM I STIL OCH MODE	3
POSTMODERNISM I POESIN	5
AVSLUTNING	6

INLEDNING

Begreppet postmodernism har getts en mängd besläktade och med varandra ibland olikartade bestämningar med hänvisning till olika företeelser och manifestationer. Förhållandet till traditioner som den modernistiska är ju en naturlig referenspunkt: postmodernismen på konstens område kan ses som markerande en slutpunkt eller förändring i sökandet efter konstens väsen och modernismens apostroferande av abstrakta stilideal. Syftet med denna PM är att diskutera postmodernism och berör denna problematik i anslutning till två konstarter – eller populärkulturområden – i anslutning till *Postmodernist Culture: An Introduction to Theories of the Contemporary* 2004 [1989] skriven av Steven Connor.

POSTMODERNISM INOM TVÅ OLIKA KULTUROMRÅDEN

Jean – François Lyotard talar i sin bok *La condition postmoderne* från 1979 om kultur i en vid bemärkelse, som inte begränsar sig till konsten och estetikens värld, utan istället motsvarar studieobjektet för kulturfilosofi. Samtidigt kan man tolka Lyotards användning av ordet kultur som en utvidgning av det snävare begreppet, dvs. kultur innanför estetikens ramar. Lyotard refererar med sitt begrepp postmodern kultur även till Ihab Hassans *The Dismemberment of Orpheus* 1971, som har underrubriken *Toward a Postmodern Literature*. Steven Connor finner i sin bok *Postmodernist Culture* skäl att tala om ”Lyotard’s aestheticization of knowledge via the agonistics of language – games”. Estetiken utvidgas, så att den även omfattar vetenskap och bildning. Postmodernism är en benämning som kan stå för den estetiska kulturen i en ”postmodern” tid, medan termen postmodernitet betecknar det kulturella tillståndet i en vidare bemärkelse. Ofta används benämningarna utan åtskillnad. Den postmoderna kulturen förstås kanske bäst i kontrast till den ”moderna kulturen”. Den postmoderna kulturen kännetecknas, enligt Lyotard, av en misstro mot ”metaberättelser” eller ”stora berättelser”. Lyotard syftar här främst på historiefilosofiska berättelser eller historiska scheman med vars hjälp den ”moderna” vetenskapen och undervisningen har legitimerats. Bildningens auktoritet och offentliga finansiering har behövt motivering och legitimering. ”Modern” bildning är, enligt det lyotardska

synsättet, bildning som berättigas av ”stora” historiefilosofiska berättelser eller scheman, så som upplysningens, hegelianismens och marxismens tolkningar av historien. I det postmoderna tillståndet har dessa metaberättelser emellertid förlorat sin trovärdighet. Samtidigt har kunskapen fragmenterats i olika områden, som saknar en gemensam, förenande princip. Strängt taget talar Lyotard i *La condition postmoderne* inte om ett postmodernt samhälle. Istället talar Lyotard om postindustriellt samhälle och datoriserade samhällen. Det är kunskapens situation, tillstånd eller betingelser, den samtida kulturen och kulturens tillstånd som Lyotard kallar postmoderna. Istället talar Lyotard om ett ”postindustriellt samhälle” och ”datoriserade samhällen”. Benämningen postmodern reserverar Lyotard för den samtida kulturen och kunskapen. I sin bok ger Lyotard två alternativa förklaringar till kunskapens ”postmoderna villkor” eller det postmoderna tillståndet: den liberala kapitalismen och teknikens utveckling efter andra världskriget. Betoningen har på teknikens område förskjutits från handlingarnas mål till deras medel. Så mycket mera säger Lyotard inte direkt om de yttre orsakerna till postmoderniteten. Det torde dock vara uppenbart att Lyotard ser ett samband mellan å ena sidan ”datoriseringen” och det postindustriella samhället och å andra sidan den postmoderna kulturen.

Mot denna summariska bakgrund vill jag nu gå vidare och diskuterar postmodernismen inom mode och poesin, två kulturområden som kan tyckas ligga långt ifrån varandra men som jag menar har mer med varandra att göra än man först kan tro. Naturligtvis kan man se att de båda är någon sorts uttryck för människors känslor, även om det kan variera hur mycket man väljer att visa, och hur mycket man medvetet har valt att visa.

POSTMODERNISM I STIL OCH MODE

Connor diskuterar mode utifrån en syn på modet som en sorts kulturell praktik. Från den kroppsfixerade, slimmade och funktionella modernistiska kroppen och stilen ser han sedan hur det postmodernistiska modet och stilen växer fram som ett sorts motstånd, särskilt genom punken. Connor beskriver punkstilen som fragmentariserad, mixad som en motsats till den matchade stilen och menar att vara ironisk eller parodisk. Han citerar Dick Hebdige som menar att det också ligger i punkstilen antydningar om ”disorder, breakdown and category confusion: a

desire not only to erode racial and gender boundaries but also to confuse chronological sequence by mixing up details from different periods”. Punkstilen är hopsättning, montering, växling och i ständig förändring, utan mål och mer mening än att förbrylla, enligt denne Hebdige.

Punkstilen utmanar med sin mix och ”stil” den officiella och dominerande klädnormen. Connor menar att ett sätt att göra motstånd på är att synas och höras, såsom punken uppenbarligen gör. Connor ser punkstilens rätta uppväxtmiljö, den upproriska gatan. Han menar att punkstilen – precis som andra subkulturers klädstil – sedan anammats av modeindustrin och blivit något att tjäna pengar på, vilket antagligen inte varit punkens syfte. Punkstilen är postmodernistisk genom sitt upplösande och fragmentariserande sätt.

Connors syn på punkstil som postmodernistisk är intressant. Ändå kan jag känna att han och den citerade Hebdige gör punkstilen mer medveten än den kanske har varit. Själv har jag visserligen också tolkat det som uppror, men inte som ett stil/klädseluppror utan mer som ett uppror mot den stora världen med krävande, stela vuxna, normer och Stor Sanning. Jag håller däremot gärna med om att man kan se punkstilen som ett postmodernistiskt uttryckssätt vad gäller klädsel.

Det vi oftast sett på gatan har varit punkstilen; mode har det blivit först när det anammats av modeindustrin. Detta är inte en kritik mot Connor som använder sig av *style* för att beskriva punkklädseln, men ändå en tanke som kan vara värd att beakta. Subkulturen dräneras av den kapitalistiska modeindustrin som sedan säljer stilen till miljoner över världen, som yta, inte som uppror men som en annorlunda stil. Jag kan inte se att punkten slagit som modestil på samma sätt som till exempel hippiestilen gjort. Kanske beror det på att den är mer svårfångad, mer mixad och faktisk för det mesta en tydlig symbol för uppror. Punkstilar och sminkningar som antagligen inte gått att sälja till en bred massa på samma sätt som den mer snälla hippiestilen som i flera år varit lättillgänglig på till exempel affärer som Indiska och H & M.

Frågan jag ställer mig är ändå om inte punkten också stelnat till i sin yttre stil. För visst kan vi avgränsa punkstilen ganska bra. De flesta av oss kan ju säga vad vi anser att punkstil är. Den går att begränsa och beskriva. En rent postmodernistisk klädstil skulle kanske vara en total blandning av klädstilar, färg, form och så vidare. Upproriskt nu för tiden är väl också att inte ha en frisyra och att inte sminka sig. Ska man blanda stilar så måste man ju också ta hänsyn till

klädstilar som kommit efter punken till exempel hip-hop stilen med sina kläder och feta halskedjor.

En postmodernistisk klädstil skulle alltså kunna vara något som inte går att definiera och rama in, något helt fritt, galet och kreativt. Upproriskt, ja men inte lika tydligt som punkstilen.

POSTMODERNISM I POESIN

Eftersom det har varit så svårt att se en tydligt definierad modernism inom litteraturen, menar Connor, så är det svårt att få grepp om postmodernismen inom samma ämne, särskilt om man vill definiera postmodernismen som någonting som vänder sig mot modernismen. Tendensen har varit att man har snävat in modernismen för att kunna förklara vad postmodernismen står för. Connor citerar Helmut Lethen som säger att "if one wants to deconstruct, one has to homogenize one's subject first so that it becomes deconstructible".

Den postmodernistiska litteraturen, vill precis som vissa postmoderna arkitekter, komma närmare folket, gå ifrån högkultur ut till den breda masskulturen. När det så gäller den postmodernistiska poesin så menar Connor att den kan kännetecknas av att vara utförlig och tillfällig - improviserad scenpoesi är ett exempel - istället för abstrakt och evig. Den söker inte heller efter någon sorts odiskutabel, inre, universell sanning, utan försöker se sanningen i det synliga, det som är vardag och öppet, inte dolt och svårtillgängligt. Formen bryter också av mot det gamla, det blandas friskt mellan det korta och långa, och poeterna är mer måna om att vara på samma våglängd som sina läsare än som tidigare varit fallet. Formerna inte bara blandar, de går utanför gränserna också. Brev, dagböcker, konversationer, anekdoter och nyheter är former som numera dyker upp inom poesins domäner. Poesin är självmedveten, metafiktioner har sig själv som objekt samtidigt som den är lekfullt polymorf. Connor citerar Jerome Mazzaro som menar att det poetiska språket inte längre letar efter renhet utan talar mer än förut. Mazzaro säger att postmodernismen är oåterkalleligt "wordly and social". Det postmoderna poesin vill beröra människorna och det kan endast göras med ett lättillgängligt språk. Ett språk som redan finns, som kan kombineras men inte uppfinnas på nytt. Språket har alltså sin kontext och sin ram att

befinna sig innanför. Poesin är som ett språkligt collage med många röster, som aldrig riktigt fullbordas.

Den postmodernistiska poesin är som så mycket annat postmodernistiskt en redig blandning av form, språk och innehåll. Den ställer till besvär för de som bestämt sig för vad poesi är. Den postmodernistiska poesin kan inte klassificeras på det sätt som man förut har kunnat göra. Prosalyriken och kortprosan med sina fyrkanter på boksidorna ställer till det inte bara för poesikritiker utan även för bibliotekspersonal som inte vet vilken hylla de ska ställa böckerna på. Ibland hamnar de nya prosalyrikerna på romanhyllorna och de nyfikna läsarna går bet.

Den gäckande poesin nöjer sig inte heller med att ges ut i bokform, vilket förlagen tycks se som något hög riskabelt att göra; den vill nå ut och kastar sig därför ut på poesiscener runt om i landet. Poesin vill kommunicera på ett sätt som än så länge bara tycks vara möjligt när den går scenvägen. Kanske behövs en kommersialisering av poesin för att göra den mer lättillgänglig, nu när inte poeterna skriver så svårt längre; det kanske skulle införas ett populärpoesibegrepp i de konservativa poesikorridorerna hos våra svenska bokförlag: poppoesi. Det kanske skulle kunna gå att göra poesin inne – allting kan ju som bekant säljas med reklam – så att den verkligen nådde ut till den breda massan.

AVSLUTNING

Postmodernism är ett paraplybegrepp som kan vara svårt att ringa in och klassificera; men den vill ju inte vara en dogm. Postmodernismen är ofta en revolt mot modernismen och samtidigt en revolt mot universella sanningar, mot klassificering och anpassning. Postmodernismen blandar sfärer och register för att undergräva idén om renhet och det verkar vara någonting som passar in både på postmodernistiskt mode och poesi, likaväl som på andra postmodernistiska områden. Sålunda, menar jag, skulle man kunna hävda att den är anarkistisk. Anarkismen har tagit det stora steget ut i världen och blivit rumsren genom att klä sig i postmodernismens språkliga klädedräkt. Revolten har smugit sig in, spritt sin idé om subjektivitet, subversitet, mångformighet och decentralism i de fina salongerna, och människorna har köpt det, accepterat stilen och den

postmodernistiska andan. Visst är den ibland motsägelsefull men den vill ju inte begränsa sig, den kan omfatta *både och*, inte bara *antingen eller*.

Postmodernismen är mycket på en gång, den är ingen enhet, den vill tala till alla, inte bara några få. Sålunda är den alltså också anarkistiskt i sina krav på decentralisering. Postmodernismen är för mig aldrig en nackdel om jag får tolka den som jag har gjort här, och det antar jag att jag får om jag bekänner mig till postmodernismen och dess idé om att vara öppen och odogmatisk. Därför passar postmodernismen alla, vi gör den till det vi vill att den ska vara. Vi skapar den igen och igen, som en sorts fragmentarisk, ofullbordad men allomfattande teori.